

Η Ιστορία της Αμπελοκαλλιέργειας στο Δήμο Αγιάς

της Σταυρούλας Σδρόλια

Η καλλιέργεια του αμπελιού έπαιξε τεράστιο ρόλο στην οικονομία της περιοχής Αγιάς και του Κισσάβου από την αρχαιότητα μέχρι το πρώτο μισό του 20ού αιώνα.

Οι αρχαιότερες πληροφορίες προέρχονται από τον **Ησίοδο (7ος αι.π.Χ.)**, όπου αναφέρεται ο ποταμός Άμυρος ως πολυβότρυς, που σημαίνει ότι στο λεκανοπέδιο της Αγιάς υπήρχε εκτεταμένη αμπελοκαλλιέργεια.

Αργότερα, στην κλασική περίοδο, το θέμα αυτό είναι καλά τεκμηριωμένο από τα νομίσματα της αρχαίας Μελίβοιας (4ος αι. π.Χ.), στα οποία κυριαρχούσαν οι παραστάσεις σταφυλιών. Αυτό δείχνει τη σημασία της αμπέλου στην καθημερινή ζωή των κατοίκων και την αυξημένη λατρεία του Διονύσου, παρατήρηση που δεν αφορά μόνο στη Μελίβοια αλλά σε όλη την ακτή, καθώς το ίδιο παρατηρείται επίσης και στα νομίσματα όλων των άλλων παραλιακών πόλεων του Κισσάβου, των Ευρέων, του Ριζούντα και των Ευρυμενών. Αρκεί να επισημάνουμε την παρουσία κοινού τύπου στον

οπισθότυπο όλων των παραπάνω νομισμάτων, το τσαμπί με σταφύλια. Επιπλέον, ορισμένα από αυτά έχουν στον εμπροσθότυπο κεφαλή Διονύσου (Μελίβοια, Ευρυμεναί).

Από τους εικονογραφικούς τύπους των νομισμάτων της Μελίβοιας και της ευρύτερης περιοχής της, γίνεται φανερό ότι η καλλιέργεια της αμπέλου και η παραγωγή κρασιού έπαιξε σπουδαίο ρόλο για την πόλη και είναι πολύ πιθανό ότι το κρασί αποτελούσε το πιο σημαντικό προϊόν του εξαγωγικού της εμπορίου, τον τέταρτο αι. π.Χ. τουλάχιστον (όπως αναφέρει και ο αρχαιολόγος Χ.Ιντζεσίλογλου, σε σχετικό άρθρο του, Αρχείο Θεσσαλικών Μελετών Ζ, 1985, 130). Ισχυρή ένδειξη για αυτή την υπόθεση είναι **ένα μοναδικό σφράγισμα στη λαβή ενός αμφορέα με την επιγραφή Μελιβοιέων**, που βρέθηκε στις ανασκαφές της Πέλλας (Χαρ.Μακαρόνα, Αρχαιολογικό Δελτίο 1960, 82, πίν.79β)

Σε άμεση σχέση με τα παραπάνω βρίσκονται και οι απεικονίσεις της μπροστινής όψης των αρχαίων νομισμάτων με το θεό του κρασιού Διόνυσο είτε τη νύμφη της ευφορίας Μελίβοια, που εμφανίζεται άλλοτε σαν προστάτιδα της αμπέλου (με στεφάνι από σταφύλια) και άλλοτε της γεωργίας με στεφάνι από δημητριακά. Η παρουσία του Διονύσου στα νομίσματα της Μελίβοιας καθώς και η πολύ πιθανή εξαγωγή κρασιού, ισχυροποιούν την υπόθεση ότι, τον 4ο αι.π.Χ., η θεότητα αυτή ήταν από τις πιο σημαντικές, που λατρευόταν στην πόλη.

Επίσης, τιμητικό ψήφισμα υπέρ ενός Θεοκλή Θερσίτου Μελιβοιέα, που βρέθηκε στην Ιασό της Μικράς Ασίας, 3ου αι.π.Χ, δείχνει στενές σχέσεις των δύο πόλεων, ενώ οι λόγοι για τους οποίους εκδόθηκε το ψήφισμα (ο Θεοκλής προσέφερε υπηρεσίες στους κατοίκους της Ιασού που μετέβαιναν στη Μελίβοια), ενισχύουν την άποψη ότι οι σχέσεις αυτές είχαν εμπορικό χαρακτήρα. Ανάλογη σχέση της Μελιβοίας με την Τένεδο φανερώνει **αναθηματική επιγραφή που βρέθηκε στο λόφο Σκιαθά**.

Στο ίδιο μέρος, ανάμεσα στα άλλα ευρήματα, αγάλματα και κεραμικά, βρέθηκε μαρμάρινη ενεπίγραφη βάση αγάλματος, που θεωρείται πιθανό ότι στήριζε άγαλμα αφιερωμένο στο Διόνυσο. Αρα ο θεός αυτός λατρευόταν στη Μελίβοια, μαζί με τον Ερμή, τον Απόλλωνα, τον Ποσειδώνα και την Αθηνά

Τελευταία επιβεβαιωτική μαρτυρία για το εμπόριο κρασιού της περιοχής αποτελούν, σύμφωνα με τον ανασκαφέα στο Λόφο Σκιαθά Α.Τζιαφάλια, οι πολλές ενσφράγιστες λαβές οξυπύθμενων

αμφορέων βρέθηκαν στις ανασκαφές, και δείχνουν το εμπόριο που υπήρχε με τη Θάσο, την Κνίδα και την Τένεδο.

Αργότερα, στην πρωτοβυζαντινή περίοδο, η καλλιέργεια αυτή συνεχίζεται, όπως μαρτυρούν πρόσφατες ανασκαφές στο Κάστρο Βελίκας και την ευρύτερη περιοχή, όπου βρέθηκαν πολλά τμήματα αμφορέων. Οι ποσότητες είναι αρκετά μεγάλες ώστε να μπορεί να υποθεθεί ότι στο κάστρο υπήρχαν αποθηκευτικοί χώροι για την συγκέντρωση της παραγωγής. Δεν μπορεί να αποκλεισθεί επίσης η συνέχιση του εμπορίου κρασιού και αυτή την περίοδο, όπως συνέβαινε σε πολλά λιμάνια του Αιγαίου, από όπου διοχετευόταν κρασί και λάδι στους στρατιώτες των συνόρων.

Από την εποχή αυτή προέρχεται και ο παλιότερος ληνός της περιοχής (πατητήρι σταφυλιών), που βρέθηκε πρόσφατα στη δυτική πλευρά του Κισσάβου, στις ανασκαφές Τεμπών. Πρόκειται για κτίριο διαστάσεων 6x8μ., που φέρει στη νότια πλευρά του κτιστό υπολήνιο και χώρο αποθήκευσης με πίθους.

Την βυζαντινή περίοδο στην Ανατολική πλευρά του Κισσάβου εγκαθίστανται πολλοί μοναχοί και παίρνει το όνομα Όρος των Κελλίων. Παρόλο που δεν υπάρχουν γραπτές πηγές για την παραγωγή, τα κτιριακά ευρήματα και η παράδοση μαρτυρούν για μεγάλη παραγωγή κρασιού από τους μοναχούς. Έχουν αποκαλυφθεί μέχρι σήμερα τρεις εγκαταστάσεις επεξεργασίας κρασιού (ληνοί). Η μία βρίσκεται στη θέση Καρούτες στον Κούτζμπο Μελιβοίας, που έλαβε το όνομά της από τις πολλές δεξαμενές κρασιού. Η δεύτερη βρέθηκε στη βυζαντινή μονή στη Μονόπετρα Κουτσουπιάς και η τρίτη και μεγαλύτερη στην Παλιουριά, δίπλα στο ομώνυμο

ρέμα, που αποτελούσε τμήμα ευρύτερης ομάδας ληνών. Ο ληνός της Παλιουριάς, ένας από τους μεγαλύτερους του ελληνικού χώρου, έχει διαστάσεις 8x12μ. και ύψος 4μ., ενώ σώζει στο άνω μέρος επίπεδο δώμα με επίστρωση από κουρασάνι, όπου γινόταν το πάτημα των σταφυλιών. Στη βόρεια πλευρά φέρει μικρή κτιστή δεξαμενή, το υπολήνιο, όπου έρρεε ο μούστος με πήλινο σωλήνα, όπως και στις άλλες εγκαταστάσεις. Όλες χρονολογούνται στον 12ο αιώνα.

Η σημασία του αμπελιού την εποχή αυτή φαίνεται και από το γεγονός ότι οι παραστάσεις του κυριαρχούν στη γλυπτική του **Όρους των Κελλίων**, αφού σώζονται πολλά θωράκια και τμήματα επιστυλίων τέμπλου με παρεμφερείς διακοσμήσεις.

Την ίδια εποχή, στην ενδοχώρα της Αγιάς η αμπελοκαλλιέργεια συνεχίζεται, όπως αναφέρεται στην πρώτη οθωμανική απογραφή του **1454** αλλά και αργότερα, στην απογραφή της κτηματικής περιουσίας των μοναστηριών του 1569/70, με ιδιαίτερη αναφορά στη μονή Παντελεήμονα

Η πλούσια παραγωγή κρασιού της περιοχής συνεχίσθηκε και στη νεότερη περίοδο, από την οποία υπάρχουν και οι περισσότερες γραπτές αναφορές. Στα τέλη του 18ου αιώνα η Ραψάνη αγόραζε κρασί από τη Μελίβοια, σύμφωνα με αναφορά σε εκκλησιαστικό κατάστιχο του 1782 (αναφέρεται ως κρασί θαναθιότικο). Τον 19ο αιώνα το κρασί αποτελούσε το κυριότερο εισόδημα του τόπου, με δεύτερο το μετάξι, σύμφωνα με τις αναφορές αρκετών συγγραφέων. Οι αναφορές δεν περιορίζονται στην ποσότητα, που ήταν αρκετή για να ζούν οι περισσότεροι από τους 2000 κατοίκους του χωριού την περίοδο αυτή αλλά επιμένουν και στην ποιότητα του κρασιού. Σύμφωνα με το βιβλίο του Ι.Λεονάρδου (1836), το κρασί της Μελιβοίας χαρακτηρίζεται ως «εξαιρετον πώμα».

Την ίδια περίοδο σημειώνεται παραγωγή κρασιού σε όλα τα χωριά της περιοχής από το Ομόλιο μέχρι το Κεραμίδι, σύμφωνα με τον Γ.Κορδάτο. Στην ίδια την Αγία αναφέρονται «κρασιά πολλά και καλά» από όλους τους περιηγητές του 19ου αιώνα, ενώ τριγυριζόταν ακόμη από αμπελώνες στις αρχές του 20ού αιώνα, τόσο στα βόρεια, όπου βρίσκονταν τα αμπέλια της Νιβόλιανης, όσο και νοτιοδυτικά, στη θέση Αγία Άννα, όπως περιγράφει ο λόγιος Θεόδωρος Χατζημιχάλης σε χειρόγραφο του που βρίσκεται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους στην Αγία. Αρκετά αμπέλια φαίνεται ότι είχε επίσης το Πολυδένδρι και η Σωτηρίτσα

Η παραγωγή σταματά τη δεκαετία του 1950, μετά από προσβολή των αμπελιών από φυλοξήρα και οι κάτοικοι στρέφονται σε άλλες καλλιέργειες.